

RENOMS I NOMS DE CASA DE SANT CUGAT DEL VALLÈS L'ANY 1910

Enric MOREU-REY

Aprofitant una llista del 1910 on són consignats els renoms o motius de casa dels habitants de Sant Cugat, se m'ha demanat de sotmetre-la a un comentari; procediment ben diferent, gairebé contrari, del mètode que segueixo habitualment. Per a redactar el meu llibre *Renoms, motius, malnoms i noms de casa* (Barcelona 1981, editorial Millà), bastit sobre uns sis mil exemples, vaig recollir en efecte uns 60.000 sobrenoms de tots els Països Catalans; i n'he seguit acollint per a llur publicació en el Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica. Estic doncs habituat a anotar, segons enquesta oral o en documents d'arxiu, llistes de renoms; però la segona etapa de la meua investigació consisteix sempre a inquirir —generalment dels més vells del poble o vila corresponent— les raons, o motivacions, dels sobrenoms aplegats. Aquí i ara, davant d'una llista ja establerta, i per a uns lectors que probablement coneixen millor el tema que no pas jo, em veig obligat a interpretar-la. I, naturalment, les meves opinions no podran assolir més enllà de les simples hipòtesis o especulacions. I equivaldran, més que segurament, a errors dels quals hagi de demanar ja prèviament indulgència.

La classificació que em sembla més lògica per als sobrenoms és la que vaig adoptar per al meu llibre més amunt esmentat; i que seguiré aquí també. Una gran part dels renoms o sobrenoms designen directament o indirecta: A) Característiques constants classificables en quatre grups: 1) filiació; 2) aspecte físic o moral; 3) oficis i altres activitats estables; 4) origen o residència. B) Una altra part, minoritària, recorda fets anecdòtics, contingents.

Intentaré d'encabir la majoria dels sobrenoms de la llista del 1910 dintre aquests apartats. Els qui indiquen filiació o relació de parentiu poden fer-ho de dues maneres: amb el nom de pila o prenom del pare, de la mare o d'altre parent; o amb sufix diminutiu. Els prenomes poden presentar-se en llur forma normal, sense deformacions: Cal *Blai*, Cal *Genís*, Cal *Lluc* (si no és cognom), Cal *Crispín*, Cal *Leandro*; o amb lleugeres modificacions populars: Cal *Celdoni*. El prenom sol basta en aquests casos perquè es tracta de noms de pila no gaire corrents, i en algun cas han conservat forma castellana treta del calendari. (Aclarim, entre parèntesis, que a nivell de sobrenoms no és gaire vàlida cap classificació històrica dels prenomes, salvant la reserva que acabem d'enunciar). Quan són prenomes més freqüents i tradicionals, s'han de veure completats —precisament a causa de llur freqüència— amb una segona indicació que els pugui diferenciar: per ex. Cal *Peret Manela* i cal *Peret Geroni*, o Cal *Manel de l'Aguts* i Cal *Manel del Camerots*. En lloc de la forma normal, el prenom pot aparèixer amb variants afectives (hipocorístics): —o allargats amb sufix diminutiu: Cal *Severó* («Saberó», de Sever?), Cal *Feliuet*, Cal *Peret* (amb comple-

ments diferenciadors), Cal *Jaumet* (id. id.), Cal *Perico*, Cal *Nofret*; —o retallats de síl·labes inicials o finals, especialment de les inicials (afèresi): Cal *Mià* (per Damià o Eufemià), Cal *Quel* (Miquel), Cal *Queló* (escrit «Caló», Miqueló), Cal *Tanu* (Caietano), Ca la *Pona Borrega* (Josepona), Cal *Xicu del Jep* (Josep), Cal *Dolfu* (Adolfo), Cal *Tou* (Anton), Cal *Xec* (de Francesc), *Xela*, Ca la *Pepa Lé*, Cal *Candu*; o, amb doble combinació: Cal *Mingarro* (de Domingo, Mingo). En aquest grup sobretot (però en d'altres també) es presenten canvis de gènere o de nombre curiosos (però ben explicats per necessitats familiars i socials): les masculinitzacions nombroses de prenomns femenins (Cal *Doru* —fill o marit d'una Dora; Cal *Lisu* —d'una Lisa, d'Elisa?; Cal *Liru* —d'una Lira, d'Elvira?); Cal *Quitèria* —on només és masculinitzat l'introduïdor «cal»); plurals (Cal *Carlo:s* —augmentatiu afectiu de Carles o Carlos); feminització i plural (Ca les *Llorençones* —de Llorençó). Naturalment la filiació també pot ser indicada amb l'afegit d'un sufix diminutiu —generalment —et— a qualsevol renom, encara que no sigui prenom: Cal *Titet*, fill de Cal *Tit* o Cal *Tita*; Cal *Perbellet*, de Cal *Perbell*; Cal *Xonet*, de Cal *Xona*; Cal *Perolet*, de Cal *Perola*, Cal *Nabuquet*, de Cal *Nabuco*; etc. I finalment corresponen també al grup els renoms originats per antics cognoms: Cal *Badal*, Cal *Cariteu*, Cal *Llopis*, Cal *Magarola*, Cal *Plantada*, Cal *Turull*, Cal *Xandri*..., que indiquen descendència d'aquestes famílies si no marquen pertinença a les dites cases, per masovers, etc.

El segon grup comprèn tots els sobrenoms que, directament o no, assignen un ofici, una funció, o, en gros, tota altra activitat permanent. De vegades és emprat per a aquesta finalitat el simple substantiu designant l'ofici: Pau de l'*Adroguer*, Cal Ros *Barber*, Cal *Boter* i Cal *Boter Negre*, Cal *Cadiraire*, Cal *Campaner*, Cal *Cardaire*, Cal *Cargolaire*, Cal Tomàs *Carreter*, Cal *Jaumet Carter*, Cal *Castanyeret*, Cal *Cendrer*, Cal Pau *Cotxero*, Cal l'*Esparter*, Cal *Ferrer* («Farré»), Cal *Fuster Pixat*, Cal *Peret Gerrer*, Cal *Gorrista*, Cal *Moliner*, Cal *Music*, Cal *Patatero*, Cal *Pinyer*, Cal *Pistolero* (dubtos: pot ser històric o anecdòtic), Cal *Noi Sastre*, Cal *Sastre Menut*, Lo *Jaumet Sereno*, Cal *Tartraner*, Cal *Teixidor*, Cal *Ton Vinagrer*, Cal *Coronel* (pot ser relacional, com el següent), Cal *Rector*; Cal *Jutge*.

De vegades, en lloc d'un substantiu designant l'ofici, és usat un sintagma verbal (Cal *Mataporcs*); però més sovint encara un substantiu recordant l'objecte venut, o fabricat o usat; Cal *Bonví* (podria referir-se també a l'expressió repetida pel venedor), Cal *Botella*, Cal *Branilles*, Cal *Cabres*, Cal *Cordills*, Ca l'*Esclopet*, Cal *Ferro*, Cal *Fideus*, Cal *Figues*, Cal *Perola*, Ca la *Maria Safrà*, Cal *Peret de la Sorra*, Cal *Tambor* (el devia tocar, a la vila o a l'exèrcit), Cal *Vistes*. Possibles encara: Ca la *Pona Borrega*, Cal *Burro*, Cal *Rave*, etc.; i, amb metonímia (relacional): Cal Pau de l'*Amo*. El comerciant, empleat, obrer, etc., pot portar, també per metonímia, el nom de la botiga, d'una marca, d'una sala d'espectacles, etc.: Cal *Tupinamba* (marca de cafè), Cal *Trianon*, Cal *Joan del Vapor*; o el d'animals posseïts: Cal *Peret dels Bous*, Cal *Xula* (a d'altres pobles, «Xula» és nom d'egua o mula).

El tercer grup abasta tots els sobrenoms que repercuteixen característiques físiques o morals. Així poden fer referència a trets físics (aspecte general, cos, color, etc.): Cal *Peret Xic*, Cal *Xic Xirivella*, («Xic» podria indicar també parentiu, com Cal *Noi Nou*, Cal *Noi Sastre*)? Cal *Sastre Menut*, Ca la *Petiona*, Cal Pau *Gros*, Cal *Grassó*, Cal *Sec*; Cal *Vermeil*, Cal *Solcuït*, Cal *Ros Barber*, Cal *Ros de l'Escaleta*, Cal *Boter Negre*; (invalideses diverses i defectes): Cal *Coixet*, Ca l'*Esquena Cremat*, Cal *Bras de Fusta*, Cal *Sense Orella*, Cal *Gravat*, Cal *Corcat*, Cal *Morrut*, Cal *Lleganya*; (caminar i altres gestos): Cal *Brinca*, Cal *Cluca*, Cal *Xala*, Cal *Bufa*, Cal *Boca Badat*, Cal *Pepet Infla*, Cal *Fuster Pixat*, Cal *Patota*, Cal *Pixota*, Cal *Tarumbet*...

Els trets morals observats poden ser més o menys positius: Cal *Joan Bo*, Cal *Dolç*, Cal *Ciutadà*, Ca la *Santa*, Cal *Misser*, Cal *Paret Sant* (de «Pare Sant»; aquests dos darrers poden ser considerats negatius en cas de pietat exagerada), Cal *Vint Anys*, Cal *Trempat*, Cal

Temerari, Cal *Salero* i Cal *Garboso*, Cal *Llampec* (ràpid) i Cal *Rayo* (si no és referència comercial). Serien negatius: Cal *Pere Boig*, Cal *Diabló*, Cal *Xerina* («xera», gresca), Cal *Calent*, Cal *Nino*, Cal *Pansit*, Cal *Boiru*, (masculí de «Boira»), Cal *Joan de la Mandra*, Cal *Joan Xerraire*.

El resultat descriptiu pot recórrer a metàfores o comparacions amb objectes, animals o personatges (és la sèrie més difícilment detectable, si no es coneix la història específica de cada cas). Proposaríem els següents possibles: Cal *Bolet*, Cal *Clavell*, Cal *Moro* o *Mero*, Cal *Pebràs*, Cal *Perla*, Cal *Nap*, Cal *Pruna*; Ca l'*Ànega* (si és «ànega», femení d'«ànec»). També podrien ser metafòrics Cal *Rei* i Cal *Conde*, però tenen arreu motivacions diferents variades.

Potser evoquen la manera de vestir, diferenciada de la de la col·lectivitat que els voltava (ó el fet d'haver usat per primera vegada una part de la vestimenta): Cal *Butxaques*, Cal *Casaques*, Cal *Sabatetes*. I finalment són freqüents els sobrenoms que satiritzen unes expressions massa repetides, o, sobre tot, cacolàlies, és a dir paraules o locucions mal pronunciades. Pertanyen potser a aquesta sèrie: Cal *Calitus* (per *Carlitus*?), Cal *Caballu*, Cal *Bal* (Val?), Cal *Capisitu* (?), Cal *Batualolla* (Vatua l'olla), Cal *Miau*, El *Budioca* (que no figura a la llista del 1910: per «vull dir jo que»), Cal *Nantres* (nosaltres), Cal *Malapartes*, Cal *Tatet* (si no significa, més probablement, el «germà gran», en forma diminutiva), Cal *Carranco*, Cal *Tarà*, Cal *Cinc Rals*, Cal *Manà*, Cal *Tragèdies*, Cal *Xicu*...

El quart i darrer grup d'aquesta primera part inclou els sobrenoms que marquen origen o procedència (Cal *Borges*, Ca les *Valencianes*, Cal *Sant Medí*); residència o proximitat de la residència (Cal *Ros de l'Escaleta*, Cal *Racó*, Cal *Barraca*, Cal *Casalets* (si no és diminutiu de cognom), Cal *Roquerols*, Cal *Peret de la Mare de Déu*, Ca la *Matilde dels Safretjos*, Cal *Set* (?).

La segona gran categoria dels sobrenoms comprèn aquells que, contingents o anecdòtics, no assenyalen una situació permanent sinó un gest curiós, un acte remarcable, unes paraules estranyes dites a un moment donat i no repetides (i per això potser pertanyen a aquesta categoria alguns dels sobrenoms enumerats més amunt entre les cacolàlies). Inclouríem aquí exemples com Cal *Cagamisses*, Ca l'*Aigua Rentar*, Ca l'*Esgarrapa Cristos* (que també pot designar una actitud permanent anticlerical). En bastant de casos es tracta de l'eco de representacions teatrals —els Pastorets per exemple—, gestos o paraules d'actor, o personatge representat: Cal *Barrabàs*, Cal *Dientes* (?). En aquest apartat, potser millor encara que en els precedents, és ben segur que alguns dels qui em llegeixen han de posseir més informació que no pas jo. I els adreço la invitació de perfeccionar, corregint-ho, aquest ràpid inventari.

NOTA: Sobrenoms citats a la llista del 1910, i que no han estat inclosos fins ara a la meua imperfecta incursió en l'antroponímia santcugatenca: Cal *Bartralotet* (de Bartraló, Bartaló: de Bartomeu?), Cal *Biol* (Virol?), Cal *Brou*, Cal *Calòniu* (masculí de Colònia?), Cal *Carrasquet*, Cal *Cura*, Cal *Durio* (Durió? de Baldirió?), Cal *Fonollet* o *Fonollet*, Cal *Gist*, Cal *Mitjanu* (masculí de Mitjana?), Cal *Motxo*, Cal *Palàstics* (cacolàlia?), Cal *Palin* (Pelín?), Cal *Picassó* o *Pica-suó*, Cal *Pisaine* (Pisainé?), Cal *Piscaru*, Cal *Pisot*, Cal *Piox*, Cal *Pitxell* o *Pitxoll*, Cal *Rampi* (Rampí?), Cal *Sabergues*, Cal *Tombes*, Cal *Xola*.